

Оксана Барашкова

завідувачка сектором нумізматики
науково-дослідного відділу нумізматики,
Національний музей історії України
(Київ, Україна)

Oksana Barashkova

Head of the numismatics sector
of the numismatics research department
of the National Museum of the History of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

**МИСТЕЦТВО КАРБУВАННЯ ПАМ'ЯТНИХ МОНЕТ ТА МЕДАЛЕЙ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ВІЙНИ****THE ART OF MINTING COMMEMORATIVE COINS AND MEDALS
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE
THROUGH THE PRISM OF WAR****Анотація**

У статті розглядається історія карбування пам'ятних монет України, присвячених російсько-українській війні. Тема війни стала головною для українських митців, зокрема для художників-медальєрів Національного Банку України, оскільки своєрідність пам'ятних монет, їх актуальність, полягає насамперед в інформативності та здатності відтворювати історичну достеменність.

Ключові слова:

пам'ятні монети України, пам'ятні медалі України, Національний Банк України.

Abstract

The article examines the history of minting commemorative coins of Ukraine dedicated to the Russian-Ukrainian war. The war has become the main theme for Ukrainian artists, in particular for medalists of the National Bank of Ukraine, since the originality of commemorative coins, their relevance, lies primarily in their informative content and ability to reproduce historical accuracy.

Keywords:

commemorative coins of Ukraine, commemorative medals of Ukraine,
National Bank of Ukraine.

24 лютого 2022 року закарбується в історії сучасного світу повномасштабним вторгненням росії в Україну. Художники-медальєри Банкотно-монетного двору Національного Банку України були одними з перших митців, хто відреагував на руйнування українських міст, знищення пам'яток культури та злочини проти людяності, відповідаючи на виклики сьогодення та закарбовуючи в металі історію нашої держави.

Історія творення сучасної української нумізматики розпочинається за декілька років після здобуття незалежності України, а з відкриттям Монетного двору в Києві 23 квітня 1998 року, набуває найбільшого розвитку: впроваджуються новітні технології та техніки, складається школа художників-медальєрів, пам'ятні монети експонуються на численних міжнародних виставках. Інформація про пам'ятні монети України надається до авторитетних нумізматичних каталогів Гю Шьона (Німеччина) і Ч. Краузе (США). Продукція НБУ включена у «Паспорт монетних дворів світу», який щороку випускає Американська асоціація нумізматів.

На сьогодні каталог пам'ятних і ювілейних монет, карбованих на монетному дворі НБУ, нараховує тридцять шість серій. Принагідно, при визначенні тематики та сюжетів для пам'ятних монет враховується багато складових: опрацьовуються укази Президента України, рішення Верховної Ради, міністерств, важливі історичні та суспільно-політичні події. Тематику пам'ятних монет затверджує Правління Національного Банку України.

Дизайн монети розробляється на конкурсній основі, тобто розглядаються

варіанти ескізів, запропоновані кількома художниками. Розгляд ескізів монет здійснює Експертна рада з питань дизайну пам'ятних монет, до якої входять спеціалісти НБУ, Національної Академії України, Національного Музею історії України, а також художники-медальєри. Оригінали ескізів монет, що схвалені Експертною радою, затверджуються Головою Національного банку або його заступником, виконавчим директором із питань готівково-грошового обігу та передаються на Банкотно-монетний двір для виготовлення гіпсових моделей, компаундних моделей та інструменту для карбування монети¹.

Починаючи з 1996 р., наша країна бере активну участь у Базельській монетній конвенції, на якій демонструються можливості й досягнення провідних країн світу. Пам'ятні та інвестиційні монети були представлені на сторінках інтернет-видань Німеччини – Coins Weekly та Cosmos of Collectables². Продовжується участь України у конвенції Американської нумізматичної Асоціації, у Міжнародному конкурсі «Монета року», який щорічно проводить авторитетне нумізматичне видання World Coin News за підтримки The Journal of East Asian Numismatics. Українські монети неодноразово ставали переможцями цього престижного конкурсу³.

Так, у 2021 р. у номінації «Найбільш надихаюча монета», де журі надають перевагу монетам із дизайном, присвяченим ідеї, інституції або особистості, які відображають духовне прагнення зберегти мир, свободу та права людини, перемогу здобула монета «Передова». Авторами ескізу монети стали відомий харківський художник Нікіта Тітов

¹ Плітченко В. «Монетний двір – гордість держави» // Українська нумізматика і боністика. 1999. – № 1. – С. 19.

² Національний банк України. Річний звіт 2021 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2021.pdf (дата звернення: 15.10.2023).

³ Барашкова О. Пам'ятні монети України як експоненти міжнародних виставок // Нумізматика та фалеристика. – 2015. – № 4.

та художник НБУ Святослав Іваненко. Ця пам'ятна монета вийшла в обіг за рік до повномасштабного вторгнення, але її сюжет не втратив актуальності, бо пронизаний вірою в перемогу та ЗСУ. Використані при її створенні образи з плакату Тітова «Передова»⁴, на якому зображені військовий і медик, також послужили ескізом поштової марки⁵. Роботи Нікіти Тітова стали символом боротьби за Україну ще під час Революції Гідності, коли, за словами художника, відбулася його самоідентифікація як українця.

В умовах повномасштабної війни РФ з Україною питання організації випуску пам'ятних і ювілейних монет залишається одним із пріоритетних напрямків монетарної політики Національного Банку України. Тож уже 15 березня 2022 р. НБУ оголошує конкурс із відбору ескізів, присвячених боротьбі з російським агресором. Було анонсовано, що ескізи монет, які отримають найбільшу кількість голосів, Національний банк використає для втілення в пам'ятних монетах України. У конкурсі мали змогу брати участь художники, скульптори, дизайнери та графіки, а також усі охочі (резиденти та нерезиденти України)⁶. Голосування відбувалося у двох номінаціях – «Кращий ескіз» та «Краща творча робота».

У номінації «Кращий ескіз» перемогу здобула Аліна Малюта студентка ІV курсу спеціальності «Дизайн» Фа-

хового коледжу «Універсум» Київського університету ім. Бориса Грінченка. Саме аверс новоствореної пам'ятної монети «В єдності – сила» виконаний за мотивами ескізу авторства Аліни Малюти «Єдність – сила»⁷. Реверс – за мотивами ескізу «Допомога країн-партнерів» авторства Сергія Топкіна. Отже, перша пам'ятна монета «В єдності – сила» створена та введена в обіг під час повномасштабного вторгнення започатковує нову серію монет «Безсмертна моя Україно».

На аверсі монети у центрі розміщений тризуб, навколо якого – стилізована символічна композиція єднання людей доброї волі в усьому світі, яку обвиває синьо-жовта стрічка. На реверсі угорі розміщено півколом написи двома мовами: «В єдності — сила/ IN UNITY STRENGTH». Під написами – стилізована композиція з кольорових прапорів 15 країн, які всебічно допомагають Україні в боротьбі з російським агресором: США, Велика Британія, Польща, Канада, Естонія, Литва, Латвія, Італія, Швейцарія, Чехія, Швеція, Нідерланди, Німеччина, Франція, Японія.

Презентація монети відбулася за підтримки Міжнародної фінансової корпорації (IFC) в партнерстві з Державним секретаріатом Швейцарії з економічних питань (SECO) та Фондом ефективного врядування Великої Британії (the U.K. Government's Good Governance Fund)⁸.

⁴ Діалог держав мовою монет // Вісник Національного Банку України. – 1999. – № 3.

⁵ Художник Нікіта Тітов: «Мордор впаде і Україна задихає вільно» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/nikita-titov-oboronni-symovly-mist/31683129.html> (дата звернення: 10.10.2023).

⁶ Оголошуємо конкурс ескізів для створення пам'ятних монет, присвячених боротьбі з російським агресором. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/ogoloshuyemo-konkurs-eskiziv-dlya-stvorennya-pamyatnih-monet-prisvyachenih-borotbi-z-rosiyskim-agresorom> (дата звернення: 26.10.2023).

⁷ Обличчя коледжу. Київський університет імені Бориса Грінченка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://fku.kubg.edu.ua/prokoledz/spilnota/oblychchia-koledzhu.html> (дата звернення: 26.10.2023).

⁸ Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/startuye-golosuvannya-za-kraschi-eskizi-dlya-stvorennya-pamyatnih-monet-prisvyachenih-borotbi-z-rosiyskim-agresorom> (дата звернення: 26.10.2023).

Вісімнадцятого липня 2022 р. серія «Безсмертна моя Україно» була продовжена монетами, присвяченими народній пісні «Ой у лузі червона калина», що відома як гімн Українських Січових Стрільців (УСС), символу незламності українців, яка з новою силою зазвучала після початку широкомасштабного наступу рф⁹. (Рис. 1)

Дизайн монет «Ой у лузі червона калина» розробив київський художник Дмитро Кривонос. На аверсі розміщено стилізовану символічну композицію, на якій захисники різних поколінь: козак, січовий стрілець і сучасний воїн Збройних Сил України підіймають калину, в образі якої трансформована ідея відродження української державності. Композиція зображена на монеті була запозичена художником із картини «Червона калина», яку він створив у 2021 р. до 30-річчя відновлення Незалежності України та присвятив борцям і героям Визвольних Змагань за незалежність України минулих поколінь та нинішнім захисникам¹⁰.

У нинішньому році ця серія продовжилася монетами: «Сміливість бути. UA», «Дружба та братство – найбільше багатство», «Країна супергероїв. Дякуємо енергетикам!» та «Захисниці».

Автором монети, «Сміливість бути. UA», що присвячена подвигу кожного українця, став творчий колектив художників «АртТріум»: Володимир Таран, Олександр та Сергій Харуки, які стояли біля витоків створення багатьох українських пам'ятних монет. У творчому доробку художників вже понад 230 видів пам'ятних та ювілейних монет.

Монета «Сміливість бути. UA», де зображено стилізовану композицію: зірку (символічна паралель – Вифлеємська зоря), яка зруйнувала камінь – бетон, це насамперед про героїчне протистояння українського народу армії московським загарбникам та руйнацію міфу, нав'язаного російською пропагандою, про непереможність «другої армії світу»¹¹.

Наступна монета «Країна супергероїв. Дякуємо енергетикам!» присвячена героїчній праці українських робіт-

Рис. 1. Монета пам'ятна, 10 гривень «Ой у лузі червона калина» (avers, revers)

⁹ Національний банк України: Пам'ятні монети України 2022. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banknotes-and-coins-of-Ukraine_2022.pdf?v=4 (дата звернення: 26.10.2023).

¹⁰ Червона Калина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://porokhivnytsya.com.ua/2021/08/24/chervona-kalyna_2021/ (дата звернення: 26.10.2023).

¹¹ Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/uah/numismatic-products/souvenircoins?page=1&perPage=5&search=&serie%5B%5D=%D0%91%D0%B5%D0%B7%D1%81%D0%BC%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%BD%D0%B0%20%D0%BC%D0%BE%D1%8F%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%BE&from=&to=&code=> (дата звернення: 26.10.2023).

ників цієї галузі у час повномасштабної війни з росією, обстрілів та блекаутів. Автором монети став один із найвідоміших в Україні ілюстраторів Сергій Майдуков. Художник став переможцем міжнародного конкурсу графічного дизайну та ілюстрації, Joseph Binder Award, започаткованому в 1996 р. в Австрії, презентувавши свій артбук про Київ – це візуальна історія міста, побудована на більш ніж 50-ти кольорових ілюстраціях та чорно-білих скетчах, створених автором упродовж 2018–2021 рр.¹². Він працює з виданнями The New Yorker, The New York Times, The Guardian Weekly та іншими. Твори художника зберігаються в Бібліотеці Американського Конгресу.

Монета «Країна супергероїв. Дякуємо енергетикам!» була першою роботою митця у співпраці з Національним банком України. На аверсі монети зображено стилізований соняшник, який символізує енергетичну систему України. На реверсі – стилізований тризуб, складений із трьох брил, який під час обертання монети трансформується в літеру «Е», першу у слові «енергетика».

Своїми враженнями Сергій Майдуков поділився на власній сторінці фейсбук: «Я пишаюся співпрацею з Національним Банком і підтримую їхню амбітну місію в оновленні медіуму монети загалом, в бажанні відходити від

кон'юнктури і в просвіті людей шляхом формування нових смаків. Дякую всій команді Національного Банку і скульпторам Банкотно-монетного двору. Для мене велика честь бути запрошеним до цієї роботи»¹⁴.

Дизайн пам'ятних монет «Захисниці» створила київська художниця Марина Куц. Вона займається творчою роботою у сфері дизайну одягу, живопису, скульптури. Образ жінки в мистецтві – це вічна тема, до якої звертаються митці. Відтворення жіночих образів у мистецтві змінювалося впродовж століть, залежно від історико-культурної ситуації.

Композиція розміщена на аверсі ілюструє взаємозв'язок між змінами соціальної парадигми жінки та ламає стереотип, що війна не має жіночого обличчя. На реверсі монети – композиція, що символізує жіночність українок-захисниць: стилізовані хвилі жіночого волосся та абриси жіночої фігури в плахті, яка виконана з використанням традиційних українських мотивів та орнаментів¹⁵. Сьогодні жінки служать в усіх підрозділах сектору безпеки та оборони, зокрема і в Збройних Силах. За інформацією міноборони, наразі в українській армії перебуває 42 тисячі жінок, близько 5 тисяч із них – на фронті. З початком повномасштабного вторгнення росії їх кількість на війні зростає¹⁶.

¹² KYIV BY SERGIY MAIDUKOV [ЕЛЕКТРОННИЙ РЕСУРС]. – РЕЖИМ ДОСТУПУ: <https://istpublishing.org/kyiv-sergiy-maidukov>. (дата звернення: 05.12.2023).

The next Call for Entries starts in January 2024 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.josephbinderaward.com/> (дата звернення: 06.12.2023).

¹³ SERGIY MAIDUKOV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zavodshop.com.ua/brands/sergiy-maidukov> (дата звернення: 26.10.2023).

¹⁴ Sergiy Maidukov [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.facebook.com/sergiy.maidukov/posts/6079727645460771?ref=embed_post (дата звернення: 26.10.2023).

¹⁵ Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-prisvyativ-pamyatni-moneti-geroyichnim-zahisnitsyam-ukrayini> (дата звернення: 19.10.2023).

¹⁶ Ганна Соколова. Жінки в ЗСУ: «Бажання служити сприймають за примху» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/zinki-v-zsu-bazanna-sluziti-sprijmaut-za-primhu/a-66995226> (дата звернення: 23.10.2023).

Національний банк України та Національний банк Польщі з нагоди Дня незалежності України 24 серпня 2023 року спільно випустили колекційний набір із двох срібних монет «Дружба та братство – найбільше багатство». Монету створили художник Володимир Таран та скульптор Володимир Атаманчук. Набір складається з двох срібних пам'ятних монет номіналом 10 гривень та 10 злотих, які разом утворюють символічну фігуру у формі серця. Монети виготовлені в техніці пруф, як елемент оздоблення використаний тамподрук.

На аверсах монет зображено стилізовані прапори України та Польщі, угорі – герби обох країн. У нижній частині монет – стилізовані зображення людських фігур, що символізують поточну ситуацію в обох країнах: на українській монеті – війну та опір українців; на польській – допомогу та підтримку. На реверсах монет зображено символічні постаті українця та поляка, які сидять за одним столом, накритим скатертиною, і діляться хлібом та вином. При з'єднанні двох монет разом, орнамент у нижній частині утворює квітку – символ надії та життя¹⁷. Цей випуск є другою спільною ініціативою Нацбанків України та Польщі. Зокрема, попередній спільний випуск відбувся 2012 р., з нагоди фінальної частини чемпіонату Європи в Україні та Польщі.

Було продовжено карбування монет, присвячених окремим підрозділам та родам військ Збройних Сил: «Військово-морські Сили Збройних Сил України» та «Сили спеціальних опера-

цій Збройних Сил України». Скульптурами обох монет є Анатолій Дем'яненко та Володимир Дем'яненко. Дизайнери монети «Сили спеціальних операцій Збройних Сил України» – художники Андрій Єрмоленко та Ольга Коваленко.

Андрій Єрмоленко – ілюстратор, дизайнер та арт-директор «Українського тижня», відомий в Україні завдяки нашивкам для сотень Євромайдану і воїнів АТО (зокрема, «Укроп») та серії неофіційних логотипів для найбільших міст України «United Colours of Ukraine»¹⁸. Крім того, художник збирає кошти для потреб ЗСУ випуском та продажем патріотичних листівок під об'єднаними назвами серій Fortress cities та Ukrainian resistance, які розповідають про українську готовність дати відсіч окупанту¹⁹. Співпраця художника з НБУ розпочалась із 2021 р. Він був автором монети «Василь Сліпак», присвяченої всесвітньо відомому українському оперному співакові, Герою України, кавалеру орденів «Золота Зірка», «За мужність» I ступеня, лицарю свободи, волонтеру, воїну-добровольцю з позивним «Міф», який боронив Українську державу від російського агресора та віддав за неї життя у 2016 р.

Згідно з Указом Президента України № 417/2020, у першу неділю жовтня щороку відзначається День територіальної оборони України. Цей День був запроваджений із метою подальшого розвитку сучасних військових традицій, а також зважаючи на високу роль територіальної оборони в забезпеченні обороноздатності та територіальної ціліс-

¹⁷ Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/drujba-ta-bratstvo--naybilshe-bagatstvo-spilniy-ukrayino-polskiy-nabir-pamyatnih-monet> (дата звернення: 19.10.2023).

¹⁸ Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/drujba-ta-bratstvo--naybilshe-bagatstvo-spilniy-ukrayino-polskiy-nabir-pamyatnih-monet> (дата звернення: 19.10.2023).

¹⁹ Київський художник збирає гроші на ЗСУ продажем патріотичних листівок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kyivschina24.com/news/kyivskyj-hudozhnyk-zbyraye-groshi-na-zsu-prodazhem-patriotychnyh-lystivok/> (дата звернення: 12.10.2023).

ності України²⁰. Вшановуючи мужність і героїзм тисяч громадян, які з перших днів повномасштабного вторгнення російської федерації вступили до лав територіальної оборони, захищаючи незалежність нашої держави, в жовтні 2022 року Нацбанк України ввів у обіг монети – «Сили територіальної оборони Збройних сил України» номіналом 10 гривень та «ППО – надійний щит України».

За своїми характеристиками аверс обох монет ідентичний обіговій монеті номіналом 10 гривень зразка 2018 року. На реверсі першої – зображено дві стилізовані фігури військовослужбовців, а також логотип та гасло Сил територіальної оборони ЗСУ: «Готові до спротиву». Над її створенням працювали художник Вадим Балановський, художник-скульптор Володимир Дем'яненко та скульптор Роман Чайковський.

Монета «ППО – надійний щит України» спільний доробок Тетяни Балуті та Володимира Дем'яненка, присвячена героїзму підрозділів, які забезпечують протиповітряну оборону. Монету презентували голова НБУ Андрій Пишний, командувач Повітряних Сил ЗСУ генерал-лейтенант Микола Олещук та командувач повітряного командування «Центр» генерал-лейтенант Анатолій Кривоножко. Крім того, участь у презентації взяли командир бригади тактичної авіації повітряного командування «Центр» Повітряних Сил Збройних Сил України, військовий льотчик, Герой України, полковник Олександр Мостовий; командир зенітної ракетної

Київської бригади повітряного командування «Центр» Повітряних Сил Збройних Сил України, Герой України та полковник Сергій Яременко. Як без перебільшень зазначив голова НБУ: «Ці монети щодня перебуватимуть в обігу та нагадуватимуть нам про героїзм та подвиги воїнів Збройних Сил України, про тих, кому завдячуємо за врятовані життя, миті спокою та нескорене вільне небо над головою. Дякуємо воїнам протиповітряної оборони за кожен збиту ціль, за надійний щит над Україною»²¹. На реверсі розміщена військова символіка та зображено пускову установку «Patriot» на фоні стилізованого радару, що виявляє ціль. Угорі – напис по колу: «ППО – НАДІЙНИЙ ЩИТ УКРАЇНИ»²².

Наступна робота художників Тетяни Балуті та Володимира Дем'яненка побачила світ у вересні поточного року – це монета «Воєнна розвідка України» з гаслом воєнних розвідників латиницею «Sapiens dominabitur astris» (Мудрий пануватиме над зірками) та зображенням сови, що пронизує мечем абрис території країни-агресора, присвячена героїчним воїнам-розвідникам, які стоять на захисті національних інтересів України. Начальник Головного управління розвідки Міністерства оборони України генерал-майор Кирил Буданов, який брав участь у презентації, зауважив: «Найбільша цінність монети полягає в тому, що вона виходить під час повномасштабного вторгнення, чим символізує панування бойового духу над небезпекою»²³.

²⁰ УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №417/2020 Про День територіальної оборони України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/4172020-35197> (дата звернення: 28.10.2023).

²¹ НБУ презентував пам'ятну монету, присвячену воїнам протиповітряної оборони України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3744308-nbu-prezentuvav-pamatnu-monetu-prisvacenu-voiam-protipovitranoi-oboroni-ukraini.html> (дата звернення: 30.10.2023).

²² Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/PPOnadiynny_shchyt_Ukrayiny_2023_booklet.pdf?v=4 (дата звернення: 24.10.2023).

Рис. 2. Медаль пам'ятна «Місто героїв Херсон» (avers, revers)

Кожний художник стає документалістом своїх емоцій, кожна робота – суб'єктивна рефлексія на історичні події, що відбуваються в державі. Але пам'ятні медалі Банкотно-монетного двору України, присвячені війні, об'єднують спільне відображення реальної дійсності, що відчувається майже у фізичному вимірі: наслідки повномасштабного вторгнення РФ, великі трагедії, діапазон почуттів від розгубленості до гніву та рішучості, віра в перемогу.

Упродовж 2022–2023 рр. було випущено серію пам'ятних медалей, присвячених Містам-Героїв: Харкову, Херсону, Чернігову, Миколаєву, містам Донеччини – Волновасі та Маріуполю, Охтирці на Сумщині та передмістю Києва, що став форпостом, узявши на себе головний удар перших атак ворога. Частина медалей виконані художницею Наталією Фандіковою, авторка інших – Марина Куц.

Наталія Фандікова у своїй творчості звертається до поетичного слова Ліни Костенко, що найвиразніше підкреслює безперервну тяглість української державності. Цю закономірність ми можемо простежити у зображеннях архітектурних споруд на медалі, присвяченій місту-герою Чернігову, та вірші поетеси

«Біль єдиної зброї»: «ШМАТОК ЗЕМЛІ, ТИ ЗВЕШСЯ УКРАЇНОЮ. / ТИ БУВ ДО НАС. ТИ БУДЕШ ПІСЛЯ НАС» (ЛІНА КОСТЕНКО). Рядки з її історичного роману «Берестечко» розміщені на тлі стилізованої карти та краєвидів довоєнного міста-героя Херсона (Рис. 2): «НЕ ДОПУСКАЙ ТАКОЇ МИСЛІ, / ЩО БОГ ПОКАЖЕ НАМ НЕЛАСКУ. / ЖИТТЯ ЛЮДСЬКОГО СТРОКИ СТИСЛІ. / НЕМАЄ ЧАСУ НА ПОРАЗКУ»; на медалях, присвячених місту-герою Харкову: «ЧИ СПРАВДІ ВІРИВ Я У ПЕРЕМОГУ / В ТАКІЙ ТЯЖКІЙ НЕРІВНІЙ БОРОТЬБІ? / ТАК, ВІРИВ Я. НАЙПЕРШЕ ВІРИВ – БОГУ. / І ВІРИВ ЛЮДЯМ. ЛЮДЯМ І СОБІ» та місту-герою Миколаєву: «Я ЗНАЮ ГРАМОТУ СВОБОДИ – / ЇЇ ПІДПИСУЮТЬ МЕЧІ!» як ніколи наразі актуальні.

На початку літа 2022 р. світові медіа облетіла світлина дівчинки на гойдалці навпроти зруйнованого будинку в селищі Бородянка на вулиці Центральній. На реверсі медалі «Київщина. Міста героїв: Буча, Гостомель, Ірпінь», художниця Марина Куц відтворила зображення скульптури Євгена Примаченка «Дівчинка під сонцем», яку встановили у Бородянці до річниці деокупації Київщини. За словами Примаченка: «У скульптурі ми хотіли підкреслити, що майбутнє є,

²³ Нацбанк випустив пам'ятну монету, присвячену військовій розвідці України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vikna.if.ua/news/category/all/2023/09/06/146277/view> (дата звернення: 31.10.2023).

²⁴ У Бородянці встановили скульптуру «Дівчинка під сонцем» до річниці де окупації Київщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3690622-u-borodanci-vstanovili-skulpturu-divcinka-pid-soncem-do-ricnici-deokupacii-kiivsini.html#> (дата звернення: 29.10.2023).

і ми рухаємось до нього, рухаємось до життя. Перемагаємо життям смерть. Я сподіваюсь, що ця скульптура покладе початок відновленню міста та відновленню країни в цілому»²⁴. Скульптуру встановлено в межах загальнонаціональної кампанії «Змагаймося за нове життя» агенцією ISD Group за сприяння Офісу Президента України у партнерстві з Бородянською селищною громадою, Київською військовою обласною адміністрацією, за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID).

На аверсі медалі «Охтирка» авторства Марини Куц на тлі стилізованого сяючого сонця з блискавками розміщено Герб України, під яким символ визволення – птах; унизу – місто під ворожими бомбардуваннями, праворуч – слід від ракети, що влучає в будівлю міськради, ліворуч – житловий будинок, за яким грається дитина.

На реверсі зображено композицію, яка представляє сьогодення крізь призму роману уродженця міста Івана Багряного «Тигролови», що ґрунтується на особистих враженнях автора та несе головну ідею – перемоги, свободи та гідності людини. Для написів на зворотному боці медалі: «СМІЛИВІ ЗАВЖДИ МАЮТЬ ЩАСТЯ» використано шрифт ZERNO, який розробив Олег Ліщук у 2021 р. Це гліпталний шрифт (від гр. гліф – вирізьблений), що нагадує різьблення по каменю та використовується в будь-якому середовищі від екрану, написів плакатів до рубленого граніту²⁵.

Шрифт ZERNO використаний також на медалі «Волноваха». В написі МІСТО / ВОЛНОВАХА / ГЕРОЇВ літера «н» зображена як фрагмент залізничної колії, що сягає герба і символізує прагнення до звільнення. Також на аверсі медалі зображені стилізовані фрагменти мап Донецька та Маріуполя²⁶.

Однією з найважливіших робіт, яка була створена Мариною Куц за період повномасштабного вторгнення, є медаль «Місто героїв – Маріуполь» – історія про оборону міста та «Азовсталі», що тривала 86 днів, 82 з яких – у повному оточенні²⁷. (Рис. 3)

Рис. 3. Медаль пам'ятна «Місто героїв Маріуполь» (avers, revers)

²⁵ У Бородянці встановили скульптуру «Дівчинка під сонцем» до річниці де окупації Київщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3690622-u-borodanci-vstanovili-skulpturu-divcinka-pid-soncem-do-ricnici-deokupacii-kiivsini.html#> (дата звернення: 29.10.2023).

²⁶ Пам'ятна медаль «Місто героїв – Волноваха» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pamyatna-medal-misto-geroyiv--volnovaha-vipuskayetsya-z-28-lyutogo-2023-roku> (дата звернення: 05.11. 2023).

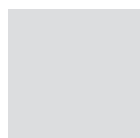
²⁷ Боротьба за Маріуполь: спогади очевидців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://suspilne.media/481501-borotba-za-mariupol-sporadi-ocovidciv/> (дата звернення: 30.10. 2023).

Композиція аверсу ілюструє фасад драматичного театру під прицілом, стилізовані конструкції «Азовсталі», на які летять бомби; у написанні слова «Маріуполь» літеру «і» замінює свічка як символ пам'яті за загиблими, літеру «о» імітує карта міста, створена з двох профілів – дитячого та дорослого як символ примусової депортації.

Драматичний театр у Маріуполі став прихистком для мирних мешканців міста, для сотень – останнім укриттям. Його називають символом цієї війни. Один із найжахливіших злочинів російських окупантів 16 березня 2023 р. у Маріуполі, втілено в пам'ятній медалі «Маріупольський драмтеатр – місце невимовного болю» творчим об'єднанням АртТріум. Жахи, трагізм війни, знищені та понівечені долі втілені у зображенні Богородиці, яка від горя і розпуки за-

крила обличчя руками, з-під її долонь течуть сльози, та будівлі театру, перед фасадом якої написано великими літерами російською мовою «ДЕТИ», «МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДРАМТЕАТР» – стилізована композиція, що символізує вибух авіабомби.

Таким чином Банкотно-монетний двір НБУ в умовах повномасштабного вторгнення продовжує роботу з організації монетного карбування, мобілізуючи всі доступні ресурси, набутий досвід і знання, продовжуючи втілювати нові ідеї та нові технології. Представники нових художніх напрямів та стилів у співпраці з професійними художниками та скульпторами НБУ, закарбовують у металі новітні сторінки історії, літопис становлення держави, її консолідації, розвитку та боротьбу за незалежність.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Андрій Єрмоленко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.arthuss.com.ua/andriy-ermolenko> (дата звернення: 10.10.2023).

Барашкова О. Пам'ятні монети України як експоненти міжнародних виставок // Нумізмати́ка та фалеристика. – 2015. – № 4. – С.

Боротьба за Маріуполь: спогади очевидців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://suspilne.media/481501-borotba-za-mariupol-spogadi-ocovidciv/> (дата звернення: 30.10.2023).

Ганна Соколова. Жінки в ЗСУ: «Бажання служити сприймають за примху» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/zinki-v-zsu-bazanna-sluziti-sprijmaut-za-primhu/a-66995226> (дата звернення: 23.10.2023).

Каталог шрифтів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rentafont.com.ua/fonts/zerno> (дата звернення: 04.11.2023).

Київський художник збирає гроші на ЗСУ продажем патріотичних листівок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kyivschina24.com/news/kyivskyj-hudozhnyk-zbyraye-groshi-na-zsu-prodazhem-patriotychnyh-lystivok/> (дата звернення: 12.10.2023).

Коренюк Ю. О., Шалінський І. П., Оляніна С. В. Історія розвитку мистецтва шрифту: Конспект лекцій. – Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/45880/1/Istoriia_rozvytku_mystetstva_shryftu.pdf (дата звернення: 03.11.2023).

Нацбанк випустив пам'ятну монету, присвячену військовій розвідці України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vikna.if.ua/news/category/all/2023/09/06/146277/view> (дата звернення: 31.10.2023).

Національний банк України. Річний звіт 2021 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2021.pdf (дата звернення: 15.10.2023).

Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/startuye-golosuvannya-za-kraschi-eskizi-dlya-stvorenniya-pamyatnih-monet-prisvyachenih-borotbi-z-rosiyskim-agresorom> (дата звернення: 26.10.2023).

Національний банк України: Пам'ятні монети України 2022 Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banknotes-and-coins-of-Ukraine_2022.pdf?v=4 (дата звернення: 26.10.2023).

Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/ua/uah/numismatic-products/souvenir_coins?page=1&perPage=5&search=&serie%5B%5D=%D0%91%D0%B5%D0%B7%D1%81%D0%BC%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%BD%D0%B0%20%D0%BC%D0%BE%D1%8F%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%BE&from=&to=&code= (дата звернення: 26.10.2023).

Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-prisvyativ-pamyatni-moneti-geroyichnim-zahisnitsyam-ukrayini> (дата звернення: 19.10.2023).

Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/drujba-ta-bratstvo--naybilshe-bagatstvo-spilniy-ukrayino-polskiy-nabir-pamyatnih-monet> (дата звернення: 19.10.2023).

Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/PPOnadiynnyu_shchyt_Ukrayiny_2023_booklet.pdf?v=4 (дата звернення: 24.10.2023).

Національний Банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://coins.bank.gov.ua/ram-atna-medal-mariupol-s-kii-dramteatr-misce-nevimovnogo-bolu-/a-613.html> (дата звернення: 30.11.2023).

Національний Банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/uah/numismatic-products/souvenir-coins?page=6&perPage=5&search=%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%BB%D1%8C&from=&to=> (дата звернення: 05.11.2023).

НБУ презентував пам'ятну монету, присвячену воїнам протиповітряної оборони України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3744308-nbu-prezentuvav-pamatnu-monetu-prisvacenu-voynam-protipovitranoi-oboroni-ukraini.html> (дата звернення: 30.10.2023).

Обличчя коледжу. Київський університет імені Бориса Грінченка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://fku.kubg.edu.ua/prokoledz/spilnota/oblychchia-koledzhu.html> (дата звернення: 26.10.2023).

Оголошуємо конкурс ескізів для створення пам'ятних монет, присвячених боротьбі з російським агресором. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/ogoloshuyemo-konkurs-eskiziv-dlya-stvorennya-pamyatnih-monet-prisvyachenih-borotbi-z-rosiyskim-agresorom> (дата звернення: 26.10.2023).

Окупанти РФ зносять маріупольський театр, на який у березні скинули бомбу: що відомо [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://suspilne.media/344686-mariupolskij-dramteatr-okupantiznisili-sob-prihovati-zlocini-tkacenko/> (дата звернення: 30.10. 2023).

Пам'ятна медаль «Місто героїв – Волноваха» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pamyatna-medal-misto-geroyiv--volnovaha-vipuskayetsya-z-28-lyutogo-2023-roku> (дата звернення: 05.11. 2023).

Плітченко В. «Монетний двір – гордість держави» // Українська нумізматика і боністика. 1999. – № 1. – С. 19.

Терпило В. Діалог держав мовою монет // Вісник Національного Банку України. – 1999. – № 3. – С. 7–10.

У Бородянці встановили скульптуру «Дівчинка під сонцем» до річниці де окупації Київщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3690622-u-borodanci-vstanovili-skulpturu-divcinka-pid-soncem-do-ricnici-de-okupacii-kiivsini.html#> (дата звернення: 29.10.2023).

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №417/2020 Про День територіальної оборони України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/4172020-35197> (дата звернення: 28.10.2023).

Художник Нікіта Тітов: «Мордор впаде і Україна задихає вільно» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/nikita-titov-oboronni-symovly-mist/31683129.html> (дата звернення: 10.10.2023).

Червона Калина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://porokhivnytsya.com.ua/2021/08/24/chervona-kalyna_2021/ (дата звернення: 26.10.2023).

KYIV BY SERGIY MAIDUKOV. URL: <https://istpublishing.org/kyiv-sergiy-maidukov>. (дата звернення: 05.12.2023).

Sergiy Maidukov [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.facebook.com/sergiy.maidukov/posts/6079727645460771?ref=embed_post (дата звернення: 26.10.2023).

SERGIY MAIDUKOV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zavodshop.com.ua/brands/sergiy-maidukov> (дата звернення: 26.10.2023).

The next Call for Entries starts in January 2024 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.josephbinderaward.com/> (дата звернення: 06.12.2023).